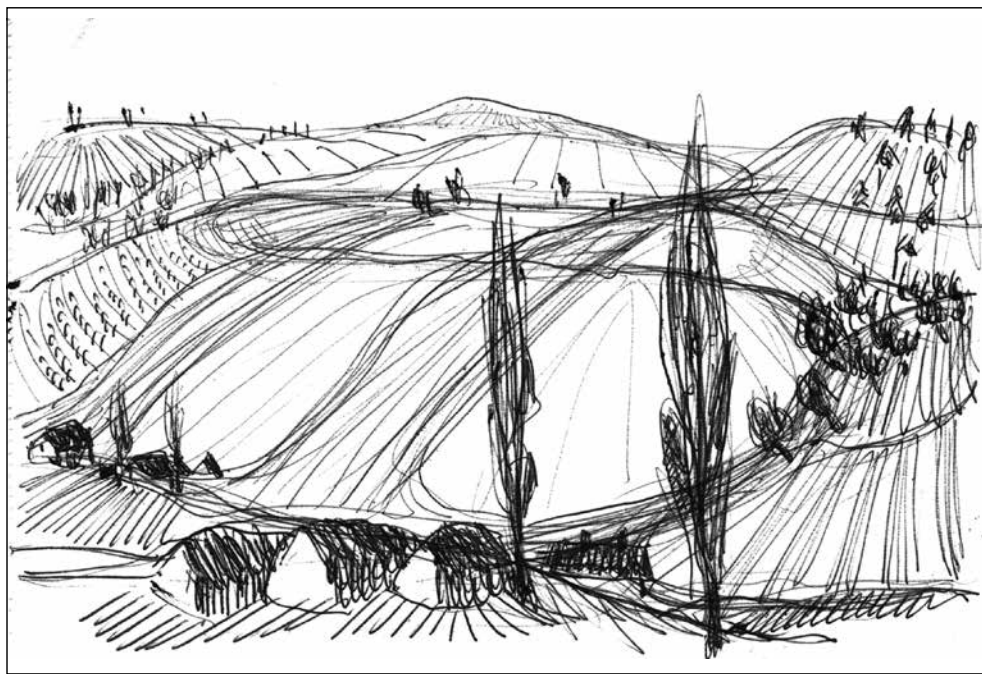

56. november 7-én elhallgatott a Gellérthegyen a három napja ugató ágyú, s valamiképpen megnyugodtunk mi is, a nagyszálló alsó kamráiba rejtett sebe-sültek. De a belvárosban még mindig folytak a harcok. Akkor ölték meg Magyar Katalint, az engem is ápoló önkéntes nővért, képzőművészeti középiskolás diáklányt. A Terézvárosi templom környékén, mentés közben érte a golyó. S talán abban az órában itt, a Klauzál térnél találták el Gérecz Attilát. Az előbb két szovjet páncélost robbantó szabadságharcos életét a harmadik oltotta ki. Mindkét áldozat a szeretet állapotában élt halála pillanatában, egyik a haza-, másik az emberszeretet jegyében halt meg. S mindketten a magyar szabadság szimbolikus vértanúi lettek.

Gérecz Attila egész életében, tudatosan vagy ösztönösen, erre az áldozatra készült, folyamatos kálváriájának minden állomása a kínszenvedés legújabb foka volt, s nem véletlenül került a felkelők közé. S a világ meggyilkolt költőinek sorába. Balassi, Petőfi, Radnóti sorsában a francia André Chénier, a spanyol Garcia Lorca, a lengyel Baczyński párja. Neve visszafordít a végvári harcokhoz, Segesvárhoz, Abdához, el a jakobinus rémuralomba, a spanyol polgárháborúba, a varsói fölkelésbe. S földidéz-vén a vértanúk nagyságát, általuk élesebben látjuk őt. Mert tudjuk-e igazán, hogy ki volt Gérecz Attila? Lénye olyan megfoghatatlan, mint egy angyalé. Van benne valami idegen is, mert különösen más, kilóg a sorból, és nemcsak a szabályok korlátai közül. Akik személyesen ismerték kedves, nyílt, vidámságra hajló fiúnak említik. S az *Így bocskorosán* című verssel szokták értelmezni természetét, melyben a sziklá-hoz először nyúló Sziszüphosz önbizalma érződik. Ha a későbbi versekről ez a derűs hamvasság el is tűnik, a saját fizikai és szellemi erejében bízik még a legkétségesebb helyzetekben is. Így lesz katartikusan tragikus sorsú költő, amint a vers és a cselekedet azonossá válik. Ám a költészetet mégsem tarthatjuk hivatásának. Valami felsőbb sugallatra ír, mikor csatlakozik a váci börtönbe zárt költőkhöz, akik a világ egyetlen börtönantológiáját, a *Füveskertet* írják már, leginkább fejben. Előképzettség, gyakorlat nélkül, talán kevéssé alapos irodalmi tájékozottságú költőként, mégis a zsenialitás természetességével áll Kárpáti Kamilék mellett. Mintha a forma hagyományos lenne, de azonnal kitűnnek elvonatkoztatott képei, képesített filozófiája, tökéletes találatokban felel a létezés nagy kérdéseire, amelyeket az élet tett fel és a költészetben talált lehetőséget azokra válaszolni. És a börtönben teszi ezt, amikor már elítélték tizenöt évre. Olyan, mintha kiválasztott lenne a huszonhét évnyi életidő alatt. Tizenöt évesen, mint frontra hajtott hadapródiskolás, francia hadifogoly. Ottani szabadulása után itthon egy rab ország belső számúzóttje, osztályidegen, Csepelen vasesztergályos. A sportot gondolja szabadító lehetőségnek, akarja és eléri, hogy válogatott öt-tusázó legyen, olyan elszántan, mint később a költészetet. És ha nem történik vele, ami történt, ott van Helsinkiben az olimpián. De akkor már Váccon készült egy túlélő sportág, a szökés aranyérmére.

1949 karácsonya előtt államellenes összeesküvés gyanúsítottjaként letartóztatják, s vele egy egész tucat hadapród iskolatársat, majd halálra és hosszú időre szabott börtönre ítélik őket. Gérecz Attilát tizenöt évre. Van-e még a világon költő, aki minden versét börtönben írta? Fejben vagy vécépapírra ceruzacsonkkal. Ezekben

a versekben a rab szavak lázadnak, hiszen a gondolat is a rácsok mögül szökös a szabadba, a versek részei a nyomorult benti tárgyakkól, esetekből, hangulatokból állnak össze egészé, azon túl minden emlék, álm, képzelődés meg vágyakozás. A szökés nagy versének kivételével. Ez a sikertelen kísérlet, mint a szabadság '56-ban végigharcolt négy napja, ha még nem is lett akkor végzetes, de egy szabad rab karaktere felől nézve előrevetítette a tragédiát. Ha végigkísérjük stációin, megismerkedhetünk egybefüggő történetével, de őt magát nehezen értjük meg. Próbáljuk elhelyezni a forradalmárok és a költők között, a kommunizmus áldozatai és a szabadság mártírjai között, de szándékunk alig jut közmegegyezésre. Összekötjük a szabadságharc emlékezetének aktuális helyzetével, s mint '56 emlékét, őt sem tudjuk igazán föltámasztani. Harmincöt évig büntetés terhe alatt tiltották, elhallgatták, ma pedig kampányszerűen vagyunk túl évfordulóin. Ezt a költészetet és a költőket haszontalannak minősítő közöny, a gőgös elutasítás is okozza. És Gérecz Attilát mai elkésettsége. Nem ágyazódhatott be a magyar költészetbe a maga idejében korszerű, nyugatos stílusával, de mire olvashattuk, megismerhettük, egészen más irányzat vált uralkodóvá. Nem elég, hogy szabad már koszorúzni és gyertyát gyújtani, Legyen életpéldája és költészete a nemzeté. De most mégsem az elvárások ideje van, hanem az emlékezésé, a koszorúk csendjében.

Takács Gyula: Jegenyék